

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора СЕГЕДИ Н.А. на дисертацію **ОВЧАРЕНКО НАТАЛІЇ АНАТОЛІЇВНИ** “**Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності**”, поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – “Теорія і методика професійної освіти”.

В умовах руху України за європейським освітнім вектором набуває значущості здійснення реальних практичних кроків з реформування педагогічної освіти, яка демонструє складну еволюцію, зумовлену ухваленням нової редакції Закону України “Про вищу освіту”, запровадженням нового переліку галузей знань і спеціальностей, затвердженням нових вимог до якості освітньої діяльності і якості освіти, компетентнісно визначених результатів професійної підготовки особистості, що мають корелювати з дійсними потребами ринку праці. У такому контексті переосмислюється практичне значення особистісної і суспільної дії, спрямованої на забезпечення якісної підготовки здобувача вищої освіти до професійної діяльності; формування такого професіонала-педагога, який активно відкриватиме і стверджуватиме смисл своєї людинотворчої професії засобами певної галузі знань.

Сьогодні культура динамічно набуває різних конфігурацій за часом і простором, що виявляється в унікальних і різноманітних формах культурного самовираження народів і спільнот, які утворюють людство. Враховуючи це, Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури на своїй 33 сесії (2005 р.) оголосила “Конвенцію про охорону і заохочення різноманітних форм культурного самовираження”, під якими запропонувала розуміти результат творчості окремих осіб, груп, спільнот, який має культурний зміст. У 2010 р. Верховна Рада Україна прийняла відповідний закон про ратифікацію цього документу. Конкретизуючи предмет співпраці, автори Конвенції наголосили, що для сприяння розвитку культури необхідно заохочення

взаємодії між країнами, у тому числі, й у галузі знань, музичного мистецтва, кінематографу тощо. Разом із цим, якщо сучасна вітчизняна система вищої педагогічної освіти робить надзвичайно потужні рухи для самовдосконалення, то така важлива її функція як формування у особистості ціннісного ставлення до музичних форм культурного самовираження, зокрема, вокального, залишається поза освітнім цілепокладанням і змістом музично-педагогічної освіти, яка традиційно орієнтує майбутнього вчителя музики на загальний розвиток учня засобами мистецтва. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки дисертаційному дослідженню Н.А.Овчаренко **“Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності”**, що робить його об’єктивно актуальним.

Обрана Овчаренко Н.А. тема дослідження спрямована на доповнення теорії і методики професійної освіти науково обґрунтованим теоретико-методологічним знанням про професійну підготовку вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, яка формуватиме у учнів розуміння ціннісних смислів музичного мистецтва та здатність їх реалізації через індивідуальний і колективний спів. Це, на наше переконання, і вирізняє вагомість і зміст висунутого до захисту дослідження Овчаренко Н.А.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з темою Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу “Криворізький національний університет” **“Теорія і практика підготовки майбутнього педагога до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання: дидактична концепція”** (РК № 0109U002918).

Детальна експертиза даної наукової роботи та автореферату дала змогу визначити її науково-теоретичну цінність та практичну значущість. Дисертація має всі відповідні структурні складові, зокрема: у *вступі* розкриваються концептуальні ідеї та погляди дослідника щодо наукової та практичної доцільності обраної теми дослідження, акцентується увага на недостатній розробленості наукової проблеми, підкреслюється її актуальність і значущість; сформульовано мету, ретельно окреслені завдання, чітко визначено об’єкт і

предмет дослідження; представлено загальну та часткові гіпотези, які об'єднуються в стрижневу концепцію, в основу якої покладено сукупність методологічних і теоретичних положень, що визначають стратегію модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, базовану на філософських, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих ідеях антропологічного і гуманістичного спрямування; положеннях і висновках системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, культурологічного, семіотичного та герменевтичного підходів, які системно і цілісно реалізовані на відповідних методологічних рівнях дослідження; представлені методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну та інші наукові рубрики вступу.

Методологічна впорядкованість, виявлена в систематизованих взаємозв'язках об'єкта, предмета, завдань, наукової новизни та практичної значущості дослідження, логічна зв'язаність між шістьма розділами дисертаційної роботи, відповідна послідовність виконання наукових завдань, термінологічна чіткість – усе це продемонструвало збалансованість науково-термінологічного апарату дослідження.

Достовірності отриманих наукових результатів та розв'язанню поставлених завдань слугував комплекс методів, використаних у дисертаційному дослідженні. З них найбільш ефективними, на наш погляд, були: теоретичний аналіз, синтез, систематизація джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення основних напрямів дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; комплексний аналіз змісту, форм, методів, засобів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності для розробки організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; прогнозування для визначення напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-

педагогічної діяльності; педагогічний експеримент для підтвердження ефективності організаційно-методичних засад і моделі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; використання математичної статистики для кількісної та якісної обробки результатів педагогічного експерименту.

У *першому розділі*, критично аналізуючи науковий тезаурус дослідження, представлений дефініціями понять, які розкривають теоретичні засади, специфіку, сутність професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, дисертант об'єктивно зауважує про їх обмеженість у вітчизняних фундаментальних дослідженнях творчо-виконавським змістом діяльності студента, який, на думку Н. Овчаренко, має бути й педагогічно-спрямованим на формування вокально-педагогічної діяльності. Використання методу класифікації дозволило впорядкувати термінологічний апарат дослідження у тривірневому методологічному картоїді, що представлено на рис. 1.1 (с. 28 дис.)

Особливе місце у систематизації наукового тезаурусу дослідження надається розгляду таких понять як «вища освіта», «професійна освіта», «музична освіта», «вища професійна освіта з музичного мистецтва». Розглядаючи зміст поняття «вокальне мистецтво», дисертант піддає критичному аналізу його трактування Ван Цзяньшу, зауважуючи про брак у ньому інтерпретаційної та особистісної складової (с.42).

У розділі 1.3. дисертант аналізує специфіку педагогічної і вокально-педагогічної діяльності викладача музичного мистецтва на засадах загальної теорії діяльності. Традиційно розглядаючи будову педагогічної діяльності у вимірах структурного, функціонального і рефлексивного підходів, дослідниця доходить висновку про правомірність засвоєння знань одночасно із засвоєнням способів дій з ними (с. 81 дис.). Артикулювання цього положення, як необхідної умови процесу опанування педагогічною діяльністю, актуалізує переосмислення теорії і методики викладання фахових музично-виконавських дисциплін професійної підготовки майбутнього вчителя музики, де знання

складова здебільшого нівелюється, зберігаючи методичну традицію передавання музично-виконавської школи “з рук в руки”.

Питання історіогенези вітчизняної професійної музично-педагогічної освіти широко представлено у дослідженнях А. Козир, О. Михайличенка, О. Олексюк, О. Ростовського, Т. Танько, Т. Смирнової (зокрема вища хорова освіта) та інших вітчизняних фундаторів педагогіки мистецтва. Разом із цим, у 2 розділі здійснена спроба авторської періодизації становлення української вокально-педагогічної школи (с. 94-113 дис.), що збагачує уявлення про історію вітчизняної вищої освіти в галузі мистецтва.

Практичного значення ми надаємо здійсненій дисертантом класифікації наукових робіт у сфері мистецтвознавства та педагогіки мистецтва з позиції проблематизації вокально-педагогічної діяльності викладача музичного мистецтва (с.114 дис.). Ця наукова процедура уможливила важливі й науково-перспективні висновки про індивідуально-фізіологічну зумовленість феномену звукоутворення, яка залишає специфічні теорії (міоеластична, нейрохро-наксична, мукоондулярна, резонансна) відкритими для наукового оформлення у контексті педагогічних смислів ціннісного ставлення вчителя музичного мистецтва до співацького голосу, його охорони, плекання співочої природності учня, студента. У результаті ретельного аналізу педагогічної теорії з вирішення проблеми вокально-педагогічної підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва дисертант робить важливий наголос на диференціації якісних характеристик голосу співака виконавця і вчителя співу, якому може бути притаманний універсалізм, синтез співацьких манер. Такий висновок демонструє культуровідповідне розуміння Овчаренко Н.А. сучасних проблем вокальної підготовки майбутнього вчителя музики та відкриває перспективи для вдосконалення змісту навчальних дисциплін “Постановка голосу”, “Вокал”, “Хоровий клас”, розробки необхідних методичних прийомів навчання вокалу.

Обрана тема дослідження вимагала глибокої і системної, багаторівневої наукової рефлексії і доведення її актуальності. І це завдання дисертантка виконала на високому методологічному рівні, адже проаналізовано історико-

педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в Україні, педагогічні теорії, галузеві стандарти (2003р.), навчальні плани підготовки вчителя музичного мистецтва, програми навчальних дисциплін, пов'язані із постановкою голосу, вокалом, зроблено важливі й науково виважені висновки, представлені на (с. 16-17 автореф.).

На особливу увагу заслуговує зміст результатів визначення стану професійної підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (с. 139-143 дис.), що демонструє давно назрілу потребу оновлення освітньої програми підготовки вчителів музичного мистецтва і не лише у контексті вокальної підготовки. Важливою рисою наукового рівня констатувального експерименту є як констатація проблем музично-педагогічної освіти, так і рефлексія шляхів їх подолання учителями музичного мистецтва, викладачами вокальних дисциплін х (с. 17 автореф.); доведення доцільності та визначення перспективних стратегічних напрямів науково-методичного оформлення авторської концепції професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Усебічність вивчення проблеми засвідчує наявність у дисертації *третього розділу*, присвяченого розгляду професійної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності в країнах Європейського Союзу, США та Росії. Зроблено педагогічно доцільні висновки щодо особливостей вокальної підготовки в цих країнах. Перспективною для вітчизняної педагогічної компаративістики є думка дисертанта про спільність проблем в галузі музичної освіти школярів – це якість освітніх програм, технічне забезпечення, професійна підготовка вчителів музики. Викликає науковий інтерес інформація про можливості підвищити компетентність майбутнього викладача музичного мистецтва у Великобританії за допомогою вищої педагогічної освіти (с. 169 дис.) та про досвід сучасної розгалуженої багаторівневої системи музичної освіти Німеччини, що відкриває перспективи для систематизації вітчизняної музично-педагогічної освіти.

У четвертому розділі розроблено та обґрунтовано структуру вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва із врахуванням сучасних потреб і реалій середньої загальноосвітньої школи, вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва (с. 215-233 дис., с. 19 автореф.) Важливе практичне значення у контексті компетентнісного підходу до формулювання результатів навчання, на нашу думку, має змістовне наповнення виокремлених компонентів готовності майбутнього викладача музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Зокрема, кожен структурний компонент представлений в основному адекватними його функціональному призначенню знаннями, вміннями, здібностями, особистісними якостями, що утворюють діагностичну модель і уможливають вивчення їх сформованості у майбутнього викладача музичного мистецтва. Структура готовності вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності включає аналогічні до цієї діяльності компоненти, кожному з яких відповідає сукупність вокально-педагогічних компетенцій.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ґрунтується на загально-дидактичних і специфічних закономірностях і принципах. При визначенні закономірностей і принципів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності дисертантка врахувала специфічні для мистецтва закони філософії і психології. У дисертаційному дослідженні узагальнено дидактичні та розглянуто специфічні закономірності дослідження професійної підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (с. 243 дис., с. 19 автореф.). Означені закономірності уможливили визначення загально-дидактичних та специфічних принципів, спрямованих на вдосконалення процесу підготовки до вокально-педагогічної діяльності майбутніх вчителів музики.

Розроблений критеріальний апарат готовності майбутнього викладача музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності відповідає її

компонентній будові. Кожен з критеріїв спрямований на визначення сформованості у майбутнього вчителя музичного мистецтва “особистих знань та вмінь у визначеному виді вокально-педагогічної діяльності, здатності щодо формування знань та вмінь учнів у визначеному виді вокальної педагогічної діяльності; ціннісного ставлення до визначеного виду вокально-педагогічної діяльності” (с.259 дис.).

Авторська модель професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокальної педагогічної діяльності представлена відповідною системою педагогічного цілепокладання (с.21 автореф. і с.275 дис.) та візуалізована згідно визначених загально-педагогічних і специфічних закономірностей і принципів у спосіб змістовного наповнення і структурування цільової, теоретико-методологічної, змістовно-процесуальної, критеріально-оцінювальної системних складових. Розроблена модель демонструє транспарентність, яка уможлиблює її подальше доповнення і вдосконалення.

У *п'ятому розділі* “Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» обґрунтовано зміст досліджуваної підготовки з врахуванням сучасних інтеграційних процесів та тенденцій розвитку суспільства; класифіковано та взаємоузгоджено оптимальні і необхідні форми, методи й засоби професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; цикл традиційних практик доповнено концертно-виконавською практикою та позааудиторною вокально-педагогічною діяльністю майбутніх учителів музичного мистецтва; розроблено навчальні програми циклу вокальних дисциплін, які доповнено навчальним матеріалом, спрямованим на модернізацію всіх компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. У варіативну частину циклу впроваджено дисципліни “Основи вокально-педагогічної діяльності”, “Теорія і практика вокально-виконавського мистецтва” (с.287 дис.).

У дослідженні форм професійної підготовки педагогічних кадрів до вокально-педагогічної діяльності застосовано творчий підхід. Для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності впроваджено теоретично обґрунтований і змодельований метод семіотично-герменевтичного аналізу музичного твору (Рис.5.2.,с.320), реалізований в кілька етапів (с.22 автореф.)

Загалом, розроблені організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності демонструють сучасну оновлену методику вокально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, реалізація якої у вищій школі гарантовано забезпечуватиме формування очікуваної суспільством і культурою вокально-педагогічної якості вчителя музики.

У шостому розділі “Організація та проведення педагогічного експерименту” відображено етапи та методику експериментальної роботи; проаналізовано результати педагогічного експерименту; визначено прогностичні напрями професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Педагогічний експеримент був зумовлений метою, що полягала в експериментальній перевірці організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та проводився впродовж дев'яти років (з 2005-2014 р.р.) за підготовчим, основним, аналітично-результативним етапами. Однорідність двох вибірок для формувального експерименту (контрольної - 240 студентів, експериментальної - 242 студенти) перевірена за критерієм Фішера та критерієм Пірсона. Для проведення педагогічного експерименту було здійснено добір і модифікацію оптимальних і відповідних меті сучасних психолого-педагогічних та інших методик.

Перевірка результатів впровадження теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності з використанням критерію Фішера та критерію χ^2 Пірсона дала

можливість отримати статистичні показники, що підтвердили ефективність реалізації науково обґрунтованої авторської концепції (с. 26 автореф.). За результатами наукової рефлексії якості виконання поставлених завдань дослідження дисертантом накреслено прогностичні напрями професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (6.3).

Аналіз тексту дисертації Овчаренко Н.А, автореферату та змісту публікацій дисертантки свідчать про достовірність і наукову обґрунтованість викладених нею наукових результатів. Джерельну базу дисертаційного дослідження склали 675 найменувань, із них 9 – архівні джерела, 35 – іноземними мовами, що надає дослідженню обґрунтованості. Робота містить додатки на 64 сторінках. Усе це дає підстави стверджувати, що наукове дослідження є самостійним і багатоаспектним. Його результати можуть використовуватися при розробці теорії і методики професійної музично-педагогічної освіти; розробці стандартів вищої мистецько-педагогічної освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; модернізації змісту мистецько-педагогічної освіти із врахуванням вимог сучасної школи; розробці моделей моніторингових досліджень та здійснення моніторингу освітніх результатів вокально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів мистецтва; вчителями музичного мистецтва і позашкільних закладах.

Позитивно оцінюючи виконане наукове дослідження, висловимо деякі зауваження і побажання щодо вдосконалення дисертаційної роботи:

1. У висвітленні актуальності дослідження (с. 1 автореф., с. 5 дис.) дисертанткою дещо категорично висловлено традиціоналістське ставлення до змісту і художньої якості сучасного вокального мистецтва, що не є достатньо переконливим аргументом, адже сьогодні представлені в медіапросторі креативні вокальні шоу реалізують окремі педагогічні функції інформальної музичної освіти.

2. Висвітлення конвенційного рівня актуальності дослідження, представленого науково-освітніми курикулумами у галузі вищої освіти, було б більш переконливим за умови врахування європейських рекомендацій щодо забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти, зміст яких сьогодні орієнтує на важливі перетворення в освітніх програмах, підготовки педагогів.

3. Підтримка дисертантом думки російської дослідниці проблем музичного навчання кінця ХХ століття О. Апраксіної щодо пріоритетності сольного і ансамблевого співу у шкільній практиці того часу (с. 83 дис.) як підстава для визначення сутності і специфіки вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва вимагає більш ґрунтовного пояснення, адже сьогодні в загальноосвітніх школах хорова діяльність школярів залишається найбільш доступним і педагогічно ефективним засобом як музичного розвитку школяра так і його музичного самовираження у спільній вокально-хоровій діяльності.

4. Виокремленні у п. 2.3. види вокально-педагогічної діяльності (Таблиця 2.1, с. 143 дис.) беззаперечно демонструють її системне і цілісне розуміння дисертантом, але на етапі констатувального доведення актуальності і своєчасності дослідження (у п. 2.3.), вони, на наш погляд, ще недостатньо системно опрацьовані, адже структура вокально-педагогічної діяльності розглядається у розділі (п. 4.1). Виникає певна логічна неузгодженість, що вимагає уточнення.

5. Ми вважаємо, що необхідна більш детальна аргументація щодо використання назв окремих компонентів готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (п. 4.1.). Так, сутність і зміст деяких компонентів є дуже близькими, наприклад психолого-педагогічний і організаційно-просвітницький поєднані педагогічними функціями вчителя організовувати як класну, так і позакласну роботу; емоційно-процесуальний і творчо-виконавський поєднані емоційно-чуттєвою і творчо-процесуальною сутністю музичного виконавства.

6. На нашу думку, вимагають додаткової узгодженості завдання 3 (с. 5 автореф., с. 11 дис.) і висновок 4 (с. 28 автореф., с. 404 дис.).

7. Зважаючи на те, що у ключових словах автореферату (с.36) має бути відбитий поза контекстом основний зміст дисертації, вважаємо за доцільне запропонувати “професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва”.

8. У дисертації і авторефераті зустрічаються окремі технічні огріхи (назва розділу 4 в змісті дисертації і тексті автореферату дещо відрізняється: “Концептуальні *засади* професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності” (с.3 дис.), “Концептуальні *підходи до* професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ” (с.214 дис., с.18 автореф.).

Однак вищезазначені зауваження не знижують наукового рівня дисертації, у якій сформульовано сукупність теоретико-методичних положень, що визначають системну освітню технологію формування готовності до вокально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. Наукові положення, викладені в дисертації, завдяки вибору адекватної методологічної основи й логічно вивіреному міркуванню є обґрунтованими, достовірними й характеризуються науковою новизною, а висновки автора конкретні, аргументовані, чітко й однозначно сформульовані. Отримані нові науково обґрунтовані результати в теорії і методиці професійної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему їх професійної підготовки до вокально-педагогічної діяльності та є значним досягненням для розвитку освітньої практики професійної підготовки вчителів мистецтва.

Автореферат ідентичний поданій дисертації, відображає понятійно-термінологічний тезаурус та основні результати дослідження. Сформульована тема дисертації відповідає паспорту спеціальності, її формулі та напряму.

ВИСНОВОК

Дисертація Овчаренко Наталії Анатоліївни “Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до

вокально-педагогічної діяльності” є актуальною, самостійною і завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам МОН України до докторських дисертацій, положенням пунктів 9, 11, 12, 13, “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а її автор **Овчаренко Наталія Анатоліївна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Н. А. Сегеда

Засвідчую
Начальник відділу кадрів Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

2013.10

Ректор Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
професор

В.В.Молодиченко

